

5510 SAYILI KANUN İLE KENDİ NAM VE HESABINA ÇALIŞANLARIN İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIĞI İŞLEMLERİ

● Bekir HANÇER*

I.-GİRİŞ

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu öncesinde kendi nam ve hesabına çalışanların tabi olduğu 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ile yine tarımda kendi nam ve hesabına çalışanların tabi olduğu 2926 sayılı Kanunda iş kazası ve meslek hastalığı uygulanmasına dair hükümler, malullük ve ölüm sigortaları bölümünde yer almıştır. Ancak sosyal güvenlik reformu ile tanınan haklar yönünden bakıldığında mülga kanunlardaki hükümler sadece uzun vadeli sigorta kolları yönünden uygulanmakta olup bu sigorta kollarından dolayı tek bir aylık bağlanması söz konusu idi.

5510 sayılı Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında değerlendirilen kendi nam ve hesabına çalışanların, iş kazası ve meslek hastalığından dolayı öncelikle kısa vadeli sigorta kollarına tabi olmasından kaynaklanan yeni haklar tanınırken, iş kazası ve meslek hastalığına bağlı olarak malullük ve ölüm sigortasından dolayı haklardan yararlanılmasında ise belirli **süre sigortalı olma zorunluluğunun** yanı sıra bu sigorta kollarındaki diğer şartlarında varlığı aranmaktadır.

---

* SGK Başmüfettişi, SGK İhtilafı Prim İşleri ve İcra Daire Başkan Vekili

II.-1479 SAYILI KANUNA GÖRE İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIĞI

A.-Malullük Hali: Maddenin düzenlemesi ilk defa 19/4/1979 tarihli ve 2229 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle 1479 sayılı Kanuna “Bağ-Kur'da fiili sigortalılığı devam ederken bir iş kazası veya meslek hastalığı sonucu 28 inci maddede yazılı tüzük hükümlerine göre çalışma gücünün en az üçte ikisini kaybedenler için (b) fıkrasındaki 5 tam yıl sigorta primi ödemiş olmak koşulu aranmayacağı” belirtilmiştir. Daha sonra 1479 sayılı Kanunun 29 uncu maddesine göre bu Kanuna tabi sigortalılığı devam ederken bir iş kazası veya meslek hastalığı sonucu **çalışma gücünün en az üçte ikisini kaybedenler** hakkında beş tam yıl sigorta primi ödemiş olmak şartı aranmayacağı, 04/10/2000 tarihinden geçerli olmak üzere 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname¹ ile getirilmiş ancak söz konusu KHK'nin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi nedeniyle 4956 sayılı Kanunun 18 inci maddesi ile 29 uncu madde yeniden düzenlenmiştir. Böylece 1479 sayılı Kanuna tabi olarak çalışırken iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda çalışma gücünün 2/3 (% 66,66) kaybettiği tespit edilenler hakkında beş tam yıl şartı aranmadan malullük aylığı bağlanabilmektedir.

B.-Ölüm Hali: 1479 sayılı Kanunun yayımlandığı 2/9/1971 tarihli ilk halinde, ölen sigortalıların hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için, “**iş kazaları sonucu vukubulan ölümlerde prim ödeme müddetinin dikkate alınmayacağı**” yer almıştır. Ölüm aylığının bağlanma şartlarını belirleyen 41 inci madde de 19/4/1979 tarihli ve 2229 sayılı Kanunun 18 inci maddesinde yapılan değişiklikle “sigortalı iken geçirdiği iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölenler için prim ödeme süresi aranmayacağı” şekli ile son halini almıştır. Burada dikkati çeken fark ise “**meslek hastalığı**” ibaresinin eklenmesidir.

Ayrıca 05/11/1985 tarihli ve 3235 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle

¹ 4/8/2000 tarihli ve 619 sayılı KHK Anayasa Mahkemesinin 26/10/2000 tarih ve E.:2000/61, K.:2000/34 sayılı Kararı ile iptal edilmiş ve iptal Kararı 8/8/2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1479 sayılı Kanuna eklenen Ek 13 üncü madde gereği sağlık sigortası yardımlarının (hastalık ve) **iş kazası hallerini** de kapsayacağı hüküm altına alınarak iş kazası hallerinde sağlık yardımlarının yapılacağı belirtilmiştir.

III.-2926 SAYILI KANUNA GÖRE İŞ KAZASIVE MESLEK HASTALIĞI

A.-Malullük Hali: Tarımda kendi nam ve hesabına çalışanların tabi olduğu 2926 sayılı Kanuna göre iş kazası veya meslek hastalığından dolayı malullük aylığından yararlanılmasında, Anayasa Mahkemesince iptal edilen 619 sayılı KHK'nin yürürlüğe girdiği 4/10/2000 tarihine kadar **bir tam yıl** prim ödeme şartı bulunurken **bu tarihten sonra hizmet süresi aranmaksızın** çalışma gücünün 2/3'sini iş kazası veya meslek hastalığı sonucu kaybettiği tespit edilenlere malullük aylığı bağlanabilmektedir.619 sayılı KHK'nin Anayasa mahkemesince iptalinden sonra aynı düzenleme, 2926 sayılı Kanunda değişiklikler öngören (4956 sayılı Kanun, 2003) ile de aynı haklar korunarak bu uygulama, 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği **1/10/2008** tarihine kadar geçerliliğini devam ettirmektedir.

B.-Ölüm Hali: Malullük aylığı uygulamasında olduğu gibi 2926 sayılı Kanuna tabi tarım sigortalıların iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümü halinde hak sahiplerinin ölüm aylığından yararlanabilmesi **4/10/2000** tarihine kadar **bir tam yıl** prim ödemesi şartı 619 sayılı KHK ile prim ödeme süresi şartı kaldırılmıştır. Aynı şekilde 4956 sayılı Kanun ile düzenleme devam ettirilmiş olup bu uygulama 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1/10/2008 tarihine kadar geçerliliğini devam ettirmektedir

619 sayılı KHK ile tarımda kendi nam ve hesabına çalışanların tabi olduğu 2926 sayılı Kanunun iş kazası ve meslek hastalığı sonucu malullük aylığından yararlanılmasına ilişkin düzenlemesi; 2926 sayılı Kanununun 13 üncü maddesinde, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölüm halinde ise hak sahiplerine aylık bağlanması, 23 üncü maddesinde yapılmıştır. Ancak 619 sayılı

KHK'nin Anayasa Mahkemesince iptalinden sonra 4956 sayılı Kanunun 56 ncı maddesiyle yapılan değişiklikler sonucu 2926 sayılı Kanunun bazı maddeleri mülga olmuştur. **Böylece 4956 sayılı Kanunun 54 üncü maddesiyle 2926 sayılı Kanuna Ek 3'üncü madde eklenerek; 1479 sayılı Kanunun malullük ve ölüm sigortalarına ilişkin hükümlerinin 2926 sayılı Kanuna tabi sigortalılar hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir.**

IV.-İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIĞI SAYILAN HALLER

Gerek 1479 sayılı gerekse 2926 sayılı Kanunlara tabi olan sigortalıların iş kazası veya meslek hastalığı sonucu malul olması ya da ölümleri halinde iş kazasının ve meslek hastalığının unsurlarının neler olduğu hususunda (506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu 11 inci madde, 2005). Buna göre;

Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada, sigortalı tarafından yürütölmekte olan bir iş dolayısıyla, sigortalının mesleki faaliyeti gereği başka bir yere gitmesi ve bu yüzden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda, sigortalının işinin gereği bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürölüp getirilmesi sırasında; meydana gelen bir olay sonucu dışsal bir etkenle sigortalının ruhen veya fiziken arızaya uğraması ile malul kalması veya ölmesi hali iş kazası olarak değerlendirilmektedir.

Meslek Hastalığı ise sigortalının yapmış olduğu işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebep veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici ve sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza sonucu meydana gelen malullük veya ölüm halidir.

V.-İŞ KAZASI-MESLEK HASTALIĞININ SORUŞTURULMASI VE KARARI

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu malullük ve ölüm olayı iddiaları; Bağ-Kur il müdürlüklerince kurulan komisyon tarafından yapılacak

tahkikat sonucu düzenlenen tahkikat raporu, Tahsisler Daire Başkanlığının bağlı bulunduğu Genel Müdür Yardımcısının Başkanlığında, Teftiş Kurulu Başkanı, 1. Hukuk Müşaviri ile Tahsisler Daire Başkanı ve ilgili şube müdüründen oluşan İş Kazası ve Meslek Hastalığı Tespit Komisyonunda değerlendirilerek karara bağlanmaktadır. Tahkikat raporunda olay savcılığa intikal etmiş ise tüm belgeler değerlendirilmekte ve gerekiyorsa başka ifadelere başvurulmaktadır. Tahkikat raporuyla maksat, Komisyonun vereceği karara doğru verileri sağlamaktır.

VI.-5510 SAYILI KANUN İLE SAĞLANAN HAKLAR VE DEĞERLENDİRME

Kendi nam ve hesabına çalışanların yani Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde sayılanlar için **meslek hastalığının unsurları yönünden değişiklik olmamasına karşın, 5510 sayılı Kanunun 13 üncü maddesine göre iş kazasının unsurları;**

- 1) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- 2) Yürütmekte olduğu iş nedeniyle işyeri dışında,

Meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen özre uğratan olay şeklinde sınırlı tutulmuştur.

Oysaki, 1479 sayılı Bağ-Kur Kanuna göre, Bağ-Kur'luların (mülga 2926 sayılı Kanuna tabi tarımsal faaliyetle uğraşanlar dahil) iş kazası geçirmesi halinde 506 sayılı Kanunun 11 inci maddesi kıyasen uygulandığı için iş kazasının tanımı, tüm unsurlarını kapsamaktaydı. Ancak sağladığı haklar açısından ise iki ayrı dosyadan kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından gelir/aylık bağlanmayıp sadece iş kazası sonucu maluliyet veya ölüm halinde hak sahiplerine aylık bağlanabilmekteydi.

Yeni düzenlemeyle şartların varlığı halinde kısa vadeli sigorta kolundan (iş kazası/meslek hastalığından) **iş göremezlik derecesi en az %10 ve üzeri** olan sigortalıya **sürekli iş göremezlik geliri ile maluliyet sigortasından ge-**

rekli şartların varlığı halinde maluliyet aylığı, sigortalının ölüm halinde ise hak sahiplerine kısa vadeli sigorta kollarından dolayı gelir ve uzun vadeli sigorta kolundan da şartların varlığı halinde ölüm aylığı olmak üzere, iki sigorta kolundan yüksek olanın tamamı düşük olanın yarısı tutarında gelir/aylık bağlanabilmektedir. Ayrıca iş kazası ve meslek hastalığı sonucu istirahatlı olduğu sürece hekim raporuyla kanıtlamak kaydıyla bu kişilere, 1/10/2008 öncesinde uygulaması olmayan geçici iş göremezlik ödeneği verilecektir.

Örnek 1: Vergi mükellefi olan (A), işyerinde kapı ve pencere işleri yapımı sırasında kereste keserken işyerinde sağ elinin ilk üç parmağını kaybetmiştir.Kazadan dolayı 20 gün hastanede yatmış ve kazaya bağlı olarak üç ay ayakta istirahatlı kalmış ve daha sonra sürekli iş göremezlik geliri talebinde bulunduğunu varsayalım

Bu durumda; olay işyerinde ve işin yürütümü sırasında meydana geldiği için iş kazası olduğu, kazayı süresinde Kuruma bildirmiş ve borcu da yoksa hastanede yattığı sürenin her günü için hesaplanan günlük kazancının ? oranında, ayakta istirahatlı kaldığı sürede de her gün için, günlük kazancının 2/3 oranında geçici iş göremezlik ödeneği alacaktır.Ayrıca Kurum Sağlık Kurulunca %12 oranında iş göremezlik derecesinin tespit edildiğini düşünürsek geçici iş göremezliğin sona erdiği tarihi takip eden aybaşından itibaren de sürekli iş göremezlik geliri alacaktır.

Örnek 2: Tarımsal faaliyette bulunan (B), zeytin toplanması sırasında yıldırım çarpması neticesinde ağır yaralanmış ve hastaneye götürüldüğü sırada yolda vefat etmiştir.Bu sigortalının işyerinde dıştan gelen bir etkenle işyerinde ve işin yürütümü sırasında kazaya maruz kaldığı ve bu olaya bağlı olarak yolda vefat etmesi iş kazasıdır.Sigortalının hak sahipleri yazılı talepte bulunmaları ve sigortalının prim borcunun da bulunmaması şartıyla kısa vadeli sigorta kollarından (iş kazasından) gelir bağlanacaktır. Sigortalının aynı zamanda 1800 günü (borçlanmalar dahil) varsa uzun vadeli sigortalı kollarından da ölüm aylığı bağlanacaktır. Ancak gelir veya aylıktan yüksek olanın tama-

mı düşük olanın yarısı esas alınarak gelir/aylık bağlanacaktır. Ayrıca cenaze ödeneğini de alacaklardır.

Örnek 3: Limitet şirket ortaklarından (C), diğer ortakları ve yanında çalışan işçilerle birlikte maden ocağı işyerinde fiilen çalışmaktadır. Uzun yıllar aynı işte çalışmasına bağlı olarak işin yürütüm şartlarına bağlı olarak solunum yollarında rahatsızlanarak Meslek Hastalıkları Hastanesine sevki sonucu yapılan tedavi işlemleri ve işin yürütüm şartlarına bağlı olarak meslek hastalığına tutulduğunun tespiti Kurum Sağlık Kurulunca yapılmış ve iş göremezlik derecesi %65 olarak belirlenmiştir. Bu sigortalının meslekte kazanma gücü (sürekli iş göremezlik derecesi %10'un üzerinde olması nedeniyle) kısa vadeli sigorta kollarından sürekli iş göremezlik geliri ve uzun vadeli sigorta kollarından da en az on yıldan beri sigortalı olması ve en az 1800 gün prim ödenmiş olması halinde de malullük aylığı bağlanacaktır.

VII.-SONUÇ

1/10/2008 öncesinde meydana gelen iş kazası ve meslek hastalığından dolayı kendi nam ve hesabına tabi çalışanlara (1479 ve 2926 sayılı Kanunlara göre sigortalı olanlar) sadece belirli bir süre prim ödeme şartı aranmaksızın malullük veya ölüm sigortasından tek aylık bağlanmaktayken, 5510 sayılı Kanun ile sigortalılık süresi aranmaksızın kısa vadeli sigorta kollarının sağlanan geçici iş göremezlik ödeneği, meslekte kazanma gücü %10 ve üzeri olanlara aynı zamanda sürekli iş göremezlik geliri bağlanmaktadır. Aynı zamanda belirli süre sigortalılık süresi ve gün sayısı ile malullük için en az %60 oranında iş göremezlik halinde malullük aylığı, ölüm durumunda ise ölüm aylığı bağlanma hakkı verilmiştir. Böylece yarım/tam aylık ödemesi yapılarak daha fazla maddi destek sağlanmış olmaktadır.

Diğer taraftan 5510 sayılı Kanunda iş kazasının unsurları sınırlamaya gidilerek sigortalıların aleyhine bir durum doğmaktadır. Çünkü sigortalının mesleki faaliyeti gereği başka bir yere gitmesi ve bu yüzden asıl işini yap-

maksızın geçen zamanlarda ve sigortalının işinin gereği bir **taşıtlı işin yapıldığı yere götürülüp getirilmesi sırasında** meydana gelen olaylar, kendi nam ve hesabına çalışanlar yönünden iş kazasının kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu durumda, her olaya mahsus konunun detaylı soruşturulması ve gelecekte yargı kararlarının da beklenilmesi gerekecektir.

KAYNAKÇA

619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (04.10.2000). Ankara: Resmi Gazete

Bağ-Kur Sigorta Yardımları İşlemleri Yönetmeliği (13/8/2005). Ankara : Resmi Gazete (25905 sayılı)

T.C. Yasalar (24/07/2003). **4956 sayılı kanun**. Ankara: Resmi Gazete (25187 sayılı)